

Modifikace spekter částic jadernou hmotou na experimentu ALICE v CERNu

M. Kočí¹

M. Novotná²

¹Gymnázium, Strakonice, Máchova 174

²Gymnázium a hudební škola, ZUŠ, Praha 3, Komenského náměstí 9

¹milan.koci5@seznam.cz

²novkacz@seznam.cz

Abstrakt:

Naším cílem je analýza dat srážek dvou protonů (pp srážka) nebo dvou jader olova (PbPb srážka) z experimentu ALICE na urychlovači LHC v CERNu. Určíme modifikaci energetických spekter částic z obou typů srážek, abychom prokázali vznik kvark-gluonového plazmatu (QGP) při PbPb srážkách. Naše výsledky jsou zachyceny v grafech udávajících různé vlastnosti srážek a shodují se s teoretickými předpoklady.

1 Úvod

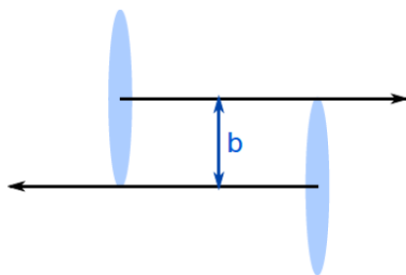
Kvark-gluonové plazma (QGP) je skupenství hmoty, které vzniká při extrémně vysoké hustotě energie. Předpokládá se, že existovalo asi 20–30 μs po Velkém třesku. Stejně jako běžná hadronová hmota, QGP obsahuje kvarky a gluony, částice jsou však tak blízko u sebe, že nejsou vázané silnou jadernou interakcí a kvarky tak zůstávají uvolněné (nevznikají zde ani mezony – páry kvark-antikvark, ani baryony – trojice kvarků).

Úkolem experimentu ALICE (A Large Ion Collider Experiment) na urychlovači LHC (Large Hadron Collider) v CERNu je výzkum tohoto plazmatu, které může vznikat při PbPb srážkách.

2 Modifikace spekter částic

Centralita

Oproti protonům jsou jádra olova mnohonásobně větší, a tak je potřeba uvažovat tzv. geometrii srážky. Parametr popisující tuto geometrii je parametr srážky b , což je příčná vzdálenost středů obou jader olova, která se srážky účastní.

Obrázek 1: Parametr srážky b je příčná vzdálenost středů obou jader olova. Převzaté z [1].

Podle hodnoty tohoto parametru lze srážky rozdělit na centrální (malá hodnota b), semicentrální a periferní (vysoká hodnota b).

Centralita srážky se udává v procentech, kde 100 % centralita znamená, že se jádra minula – ke srážce vůbec nedošlo.

U PbPb srážky rozdělujeme nukleony na účastníky srážky a „diváky“, tedy nukleony, které se srážky přímo neúčastní. Platí, že čím nižší je centralita, tím více nukleonů se účastní srážky.

Příčná hybnost

Veličinou, která pomáhá k popisu srážek, je příčná hybnost p_t částic, která je složkou hybnosti částice v rovině kolmou k ose svazku (směr pohybu srážených částic).

Jaderný modifikační faktor R_{AA}

Jaderný modifikační faktor R_{AA} je veličina, která popisuje rozdíl mezi produkcí částic vzniklých při pp srážkách a srážkách olověných jader. Definice R_{AA} je

$$R_{AA} = \frac{Y(PbPb)}{\langle N_{coll} \rangle Y(pp)},$$

kde $Y(PbPb)$ je počet částic vzniklých při PbPb srážkách a $Y(pp)$ označuje počet částic vzniklých při pp srážkách. $\langle N_{coll} \rangle$ je střední počet srážek nukleon-nukleon, protože olovo má 208 nukleonů. Je-li hodnota $R_{AA} < 1$, pak je vznik některých částic potlačen QGP.

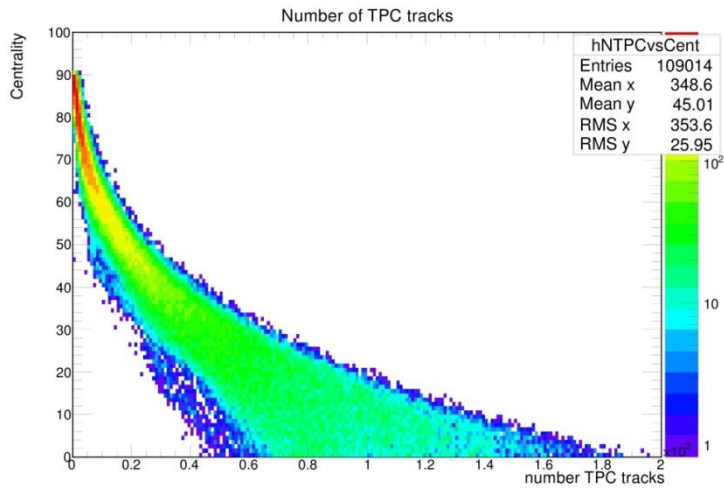
R_{CP} faktor

Namísto dat z pp srážek můžeme při výpočtu jaderného modifikačního faktoru také použít data z periferních PbPb srážek (tedy srážek s centralitou 70-80 %). Takové veličině se pak říká R_{CP} faktor.

3 Analýza dat z experimentu ALICE

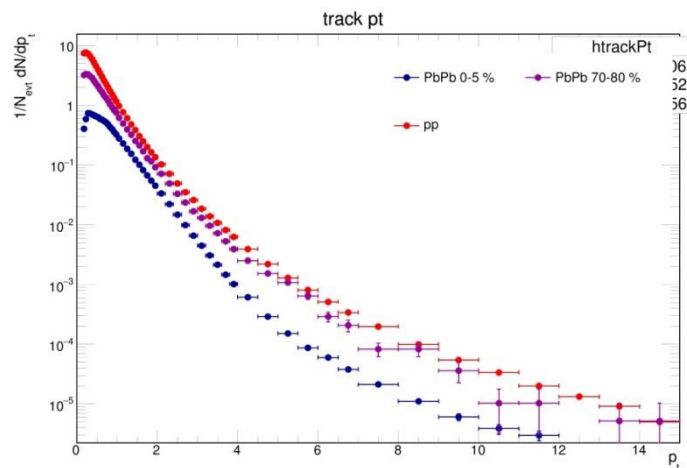
Data, se kterými jsme pracovali, byla naměřena na experimentu ALICE na urychlovači LHC v CERNu. Analýza dat byla provedena pomocí softwaru ROOT, který je běžně používán vědci v CERNu.

Na Obr. 2 vidíme závislost počtu drah TPC na centralitě pro PbPb srážky. Z grafu je patrné, že při nižší centralitě vzniká méně částic než při centralitě vyšší.

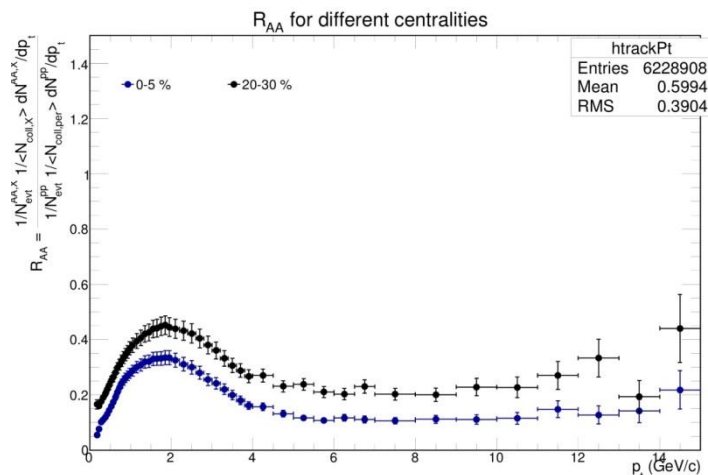
Obrázek 2: Závislost počtu drah na centralitě srážky.

Obrázek 3 zobrazuje průměrný počet vzniklých částic na jednu srážku s konkrétní příčnou hybností. S centralitou klesá počet vzniklých částic s danou hybností, což je zřejmě způsobeno potlačením těchto částic kvark-gluonovým plazmatem.

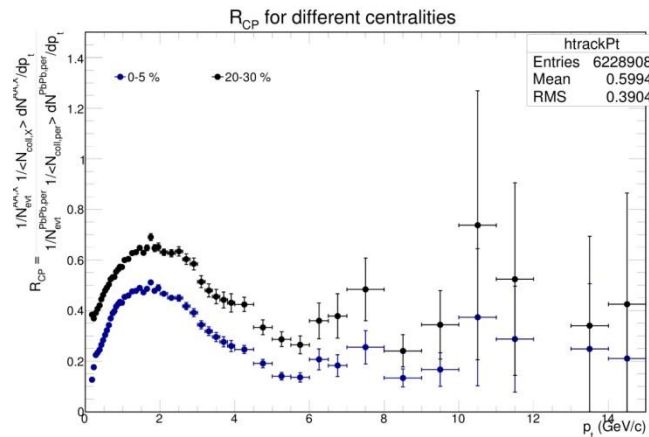
Obrázek 3: Distribuce příčné hybnosti částic p_t pro různé druhy srážek.

Obrázek 4 znázorňuje závislost jaderného modifikačního faktoru R_{AA} na příčné hybnosti. Nejvyšších hodnot dosahuje při hybnosti kolem 2 GeV/c a to u obou centralit. Nikdy však nedosahuje hodnoty 1 či vyšší, což dokazuje vznik QGP při těchto srážkách.

Obrázek 4: Závislost R_{AA} faktoru na příčné hybnosti částic p_t .

Na Obr. 5 je závislost jaderného modifikačního faktoru R_{CP} na příčné hybnosti. R_{CP} faktor opět dosahuje nejvyšších hodnot při hybnosti kolem 2 GeV/c a nikdy nedosahuje hodnoty 1 či vyšší, jeho hodnota je však pro obě centrality o něco vyšší než hodnota R_{AA} faktoru. Hodnota R_{CP} i R_{AA} je při centrálnějších srážkách nižší než při srážkách s centralitou 20-30%.

Obrázek 5: Závislost faktoru R_{CP} na příčné hybnosti částic p_T .

4 Shrnutí

Provedli jsme analýzu různých vlastností srážek na experimentu ALICE na LHC v CERNu. Změřili jsme počet a vlastnosti částic v pp a PbPb srážkách. Výsledný jaderný modifikační faktor vycházel vždy nižší než 1 (nejnižší hodnoty nabýval pro nejnižší centralitu), čímž jsme prokázali vznik kvark-gluonového plazmatu při centrálních PbPb srážkách.

Poděkování

Speciální poděkování patří našemu mentorovi Ing. Lukáši Kramárikovi za pomoc při řešení fyzikálních problémů a problémů při programování.

Reference:

- [1] Averbeck, R. et al., Measurement of the nuclear modification factor R_{AA} with ALICE, dostupné z: <http://www-alice.gsi.de/masterclass/>, citováno: 21.6.2016.